

ΚΡΙΤΙΚΗ

«Όργανον» και «εγκόλπιον»

Του **Τάσου Ρούσου***

Τάσου Λιγνάδη: «Το ζών και το τέρας. Η διερεύνηση της λειτουργίας του αρχαίου δράματος». Εκδότης «Ηρόδοτος», Αθήνα 1988, σελ. 214.

ΜΕ ΤΟ βιβλίο του αυτό, ο **Τάσος Λιγνάδης** επαναθέτει το πρόβλημα της από σκηνης διδασκαλίας του αρχαίου δράματος. Ανιχνεύει τις ουσίες που συνιστούν τη «ζωντανή του φύση», αναλύει τα συστατικά του – κυρίως της τραγωδίας – ακολουθώντας την τροχιά της κοφτερής ματιάς του Αριστοτέλη.

Ο συγγραφέας με τη διπλή ιδιότητα του επιστήμονα φιλόλογου και του έγκυρου κριτικού και θεατρανθρώπου, προσεγγίζει την «Ποιητική» και τα προβλήματα της αρχαίας τραγωδίας αυτάρκης και πλήρης. Το αποτέλεσμα είναι μια σειρά ουσιαστικών και τεκμηριωμένων υποδείξεων που πρέπει οπωσδήποτε να έχουν υπόψη τους οι καλλιτεχνικά υπεύθυνοι μιας σύγχρονης παράστασης αρχαίου δράματος, γιατί έτσι θα βοηθηθούν ώστε το έργο να μείνει «ζών», ζωντανός, πάλλων ποιητικός οργανισμός μέσα στην «οικεία του φύση» και να μην καταντήσει «τέρας», έκτρομα, είδος αλλότριον, έξω από τους καλλιτεχνικούς του στόχους, έξω από την ποιητική του εντελέχεια.

Υποστηρίζεται και συνάμα αποδεικνύεται ότι το αρχαίο δράμα εμπεριέχει όλες τις αναγκαίες οδηγίες που συνιστούν την αυτοσκηνοθεσία του, αρκεί να γίνει η κατάλληλη «ανάγνωση» του. Η άποψη αυτή καλύπτεται με τα ακόλουθα κεφάλαια. Τα δρώντα πρόσωπα (ρόλοι), όπου καθορίζεται το είδος της υπόκρισης των προσώπων (σπουδαίοι - τραγωδία, φαύλοι - κωμωδία). Στο επόμενο **Σπουδαίοι και φαύλοι** αναλύονται οι όροι «σπουδαίος» και «φαύλος» ως προς το ήθος. Συγγενές είναι το τρίτο κεφάλαιο που πραγματεύεται το ήθος. Πρόκειται για το στοιχείο, που μέσω των πράξεων, προσδίδει στο μυθικό πρόσωπο συγκεκριμένη μορφή. Γι' αυτό ο Ορέστης των «Χοηφόρων» είναι διαφορετικός από τον Ορέστη της Σοφόκλειας και της Ευριπίδειας «**Ηλέκτρας**». Ύστερα, εξετάζεται η **διάνοια**, ο ιδεολογικός δηλαδή δυναμισμός του λόγου που επιδιώκει, με όχημα τους ρόλους, ν' αποδεικνύει το σωστό ή το λάθος ή ακόμη να διατυπώνει μια καθολική άποψη. Στη συνέχεια εξετάζεται το **δρων ύφος**. Το αρχαίο θέατρο ως ανοιχτός χώρος απαιτεί, κινησιολογικά και φωνητικά, ένταση και προβολή των ρόλων, στοιχεία που υπάρχουν από την παράδοση (ραψωδοί) και που τώρα (με την τραγωδία) αναπτύσσονται και αποκτούν κάποιον κώδικα. Στην κωμωδία τα στοιχεία αυτά θα φθάνουν ίσως στην υπερβολή (γκροτέσκο), για να τονισθεί έτσι η «οικεία της φύσης», το γελοίο και φαύλον. Το έκτο κεφάλαιο αναλύει εξαντητικά τη φωνή και τη συναισθηματική φόρτιση της σε ποικιλία αποχρώσεων, κατά τις απαιτήσεις πάντοτε του συγκεκριμένου κειμένου. Ακολουθούν οι **αποκλίσεις των δρώντων προσώπων**. Εδώ δικαιολογείται πλήρως το πρόβλημα ορισμένων ρόλων που εκφεύγουν από το **σπουδαίο** της τραγωδίας. (Φρουρός στον «Αγαμέμνονα», Τροφός στις «Χοηφόρες», Φύλακας στην «Αντιγόνη» κ.λπ.) και πλησιάζουν προς το γελοίο της κωμωδίας. Στο επόμενο κεφάλαιο **Φυσικότητας και Υποκριτικής**, γίνεται διάκριση ανάμεσα στον ρεαλισμό, όπως τον εννοούμε σήμερα, και στη **φυσικότητα** που αρμόζει στο αρχαίο δράμα και είναι συνάρτηση των παραγόντων του χώρου και του ισχύοντος τότε ιθαγενούς θεατρικού κώδικα. Ακολουθεί η **υποκριτική ως σκηνική αναγκαιότητα**, όπου αναλύονται οι εξελικτικές βαθμίδες της υπόκρισης μέσα απ' όλες τις φάσεις της τελειώσεως και της παρακμής της τραγωδίας. Το δέκατο κεφάλαιο αναφέρεται στην **όψη, εσωτερική και εξωτερική**. Η **εξωτερική όψη** περιέχει τη σκηνογραφία, τις ενδυμασίες μιας παράστασης αλλά και τη «**σύσταση των πραγμάτων**» – αυτό που λέμε πλοκή – την αληθοφάνεια των χαρακτήρων και τα υπόλοιπα στοιχεία που προϋποθέτει ο Αριστοτέλης, ώστε να έχουμε «**μια παράσταση στο χαρτί**» (το προ ομμάτων τιθέμενο). Η **εσωτερική όψη**. Ο όρος και το περιεχόμενο που του αποδίδει ο Τάσος Λιγνάδης είναι καινούρια. Απ' όσο γνωρίζω, πρόκειται για **εύρεση** πρώτου μεγέθους στον διεθνή χώρο μελέτης του αρχαίου δράματος που το φωτίζει πολυδιάστατα. Εννοεί τη μαγική δύναμη του ποιητικού λόγου που ερεθίζει και θέτει σε λειτουργία τις απεικονιστικές δυνατότητες της φαντασίας του θεατή, ώστε τα εξιστορούμενα να μεταστοιχειώνονται σε τελούμενα, σε θεατρική πράξη. **Εσωτερική όψη** έχουν όλες οι τραγωδίες κυρίως στις **αγγελικές ρήσεις**, αλλά και σε άλλα τμήματά τους, όπου τα λεγόμενα διαθέτουν τέτοιες κινητήριες δυνάμεις για τον «**κινηματογράφο της ψυχής**». Στις αφηγήσεις των αγγελοφόρων έχουμε αδρανοποίηση του υπάρχοντος σκηνικού χώρου και χρόνου και προέκτασή τους σε άλλο χρόνο και χώρο, οι οποίοι δρουν συμπληρωματικά στην όλη πλοκή του έργου. Η **εσωτερική όψη** θα προκαλέσει, ελπίζω, σειρά μελετών και σχετικών προβληματισμών.

Στο δεύτερο μέρος εκτίθενται με θελκτική τεκμηρίωση οι απόψεις του συγγραφέα για τη **λειτουργικότητα και αναγκαιότητα του προσώπου** στην τραγωδία, για τα **προβλήματα του Χορού σε μια σημερινή παράσταση**, για τον εκσυγχρονισμό του αρχαίου δράματος και τη **φύση του**.

Η οριζόντια περιδιάβαση του βιβλίου που επιχειρήθηκε, αποβλέπει στην πληροφόρηση – ελάχιστη δυστυχώς – του αναγνώστη, γιατί πιστεύω ότι οποιαδήποτε κάθετη ανάλυσή του θα το αδικήσει, λόγω του περιορισμένου χώρου. Πρόκειται για κατάθεση περιουσίας, θεωρητικής και εμπειρικής, του Τάσου Λιγνάδη, όσον αφορά το αρχαίο δράμα και πιστεύω ότι θ' αποτελέσει το «όργανον», για τους ανήκοντες στη συντεχνία του θεάτρου, αλλά και το «εγκόλπιον» για όσους πραγματικά ενδιαφέρονται να εμβαθύνουν στην κλασική μας τραγωδία.